

א
ב
ג
ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט

פנינו תר-גום יזכרתו

פרשת משפטים

חידושים ופנינים
בפרשת השבוע
מתרגום יצחק בן עזריאל

הרב מאיר שפירא

פניני תרגום יונתן

הרב מאיר שפיר

מחבר הספר
"משמעות האותיות"

כל הזכויות שמורות

בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות:

05832-628-54

0686762@gmail.com

לקבלת הגיליון במייל:

0686762@gmail.com

נשמח לקבל הארות והערות

קטת
עימוד ועיצוב

☎ 050-412-452-4

✉ Kesetgraf@gmail.com

נידוני הפרשה בתרגום יונתן

- ד. ובשביעית יצא לחפשי חנם • האם יתכן שעבד עברי יוצא לחפשי בשנת השמיטה?.....
- ה. אשר לו יעדה והפדה • האם אמה עבריה שאינה מיועדת צריכה גט?.....
- ז. מעם עזבחי תקחנך לעות • האם מפסיקים את הכהן באמצע עבודתו?.....
- ח. יבוא דבר שניהם • האם הכוונה לשומר והמפקיד או לשני דיני תורה?.....
- ט. זבח לאלוהים יחרס • מתי מתלווה לעונש מיתה גם החרמת הרכוש?.....
- י. חמור שטאך • באיזה שונא מדובר?.....
- יב. כי לא אצדיק רשע • האם יתכן שאדם רשע יצא זכאי בבי"ד?.....
- יג. והשביעית תשעטנה ונטשתה • האם יש מצוה להפקיר את הפירות בשביעית?.....
- יד. ראשית ביכורי אדעתך... לא תבשל גדי • סמיכות בכורים לבשר וחלב בפסוק אחד?....
- טו. ורבה עליך חית השדה • מדוע נבחרה דוקא דרך זו לסלק את חית השדה?.....
- טז. ואגשי קדש תהיון לי • יש מצות עשה לאכול חולין בטהרה?.....
- יז. מעשה לבנת הספיר • מהו 'מעשה' זה?.....
- יח. ויהי עשה ארבעים יום וארבעים לילה • מה עשה משה במשך ארבעים יום אלו?.....

תוכן עניינים דיגטלי

מעבר לעמוד המבוקש
באמצעות לחיצה על השורה המקשרת

פרשת משפטים¹

**ובשביעית יצא לחפשי חנם • האם יתכן שעבד עברי
יוצא לחפשי בשנת השמיטה?**

**(שמות כא, ב) כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד
וּבְשִׁבְעַת יָצָא לְחֻפְשֵׁי חָנָם:**

**מה הפירוש ובשביעית יצא לחפשי חנם? בשנה השביעית ממכירת העבד? או
בשנת השמיטה כשהארץ שובתת?**

אַרוֹם תִּיזְבֹּן בְּגִיבוֹתֶיהָ לְעֶבֶדָא בְּרִי יִשְׂרָאֵל שֵׁשׁ שָׁנִין יִפְלַח וּבְמַעְלֵי
שְׁבִיעָתָא יִפּוֹק לְבֵר חוֹרִין מִגֵּן:

[כי ימכר בגנבתו לעבד בן ישראל. שש שנים יעבוד, ובכניסת השביעית יצא לבן
חורין חנם].

ת"י מעמיד את הפסוק כמבואר בחז"ל (הובא ברש"י) במי שנמכר בגנבתו ע"י ב"ד, ולא במי שמכר את עצמו. ואולם ת"י מוסיף חידוש מופלג שלא נמצא בחז"ל: שזמן היציאה של אותו עבד הוא בכניסת 'השביעית', ומפשטות לשונו כוונתו לשנת השמיטה², ויוכיח על כן תרגומו (להלן פסוק ז) באמה העבריה שנאמר בה "לא תצא כצאת העבדים" ומוסיף ת"י מתי היא יוצאת: "אַלְהֵן בְּשָׁנִין דְּשְׁמִיטָתָא וּבְסִימְנִיָּא וּבְיֻבְלָא" - [אלא בשנים של שמיטה ובסימנים וביובל]. כלומר שש שנות העבודה של העבד אינם נמנים מרגע מכירתו, אלא הם שש שנות השמיטה, ומי שנמכר סמוך לכניסת השמיטה יוצא לחפשי תיכף עם כניסת השמיטה כמו ביובל³.

1. גיליון זה [פרשת משפטים] אינו מכתבי המחבר זצ"ל.

2. עיין בהערות על התו"ש הערה ע' שהביא הרבה ספרים שדנו בתרגום זה, ויש שר"ל שכוונתו לשמיטה דידיה של העבד ולא לשמיטת התורה, עיי"ש באורך.

3. וכן תרגם להלן בפרשת מדרוהו ב"ד: (כב, ב) "אם אין לו ונמכר בגנבתו" - ובת"י "ויזדבן ליה בדמי גנבותיה ועד שתא

והנה מלבד שלא נמצא כן בחז"ל⁴, נאמר במכילתא כאן לא כך: "ובשביעית יצא" - שביעית למכירה, או אינו אומר אלא לשנים, תלמוד לומר "שש שנים יעבוד", שביעית למכירה, ולא שביעית לשנים. וכך איתא גם בתלמוד ירושלמי קידושין פ"א ה"ב⁵. (מכילתא שמות כא, ב)

ויתכן שכדבר ת"י נמצא בזה"ק (פ' בהר קח). מובא כאן מתורגם:

"עוד פתח רבי אלעזר, (שמות כא) כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד וגו'. משום שכל בן ישראל שנמול, שיש בו רשם קדוש, יש לו מנוחה בשמטה, שהרי שלו היא אותה שמטה, לנוח בה. וזו נקראת שבת הארץ, ודאי חרות יש בה. מנוחה בה. כמו ששבת היא מנוחת הכל, כך גם השמטה היא מנוחת הכל, מנוחה היא של רוח וגוף... וכשנסתכלים בדברים הכל אחד. משום כך ושבתה הארץ, באותה מנוחת הארץ צריכים העבדים מנוחה. ומשום כך, ובשביעית יצא לחפשי חנם. חנם, מה זה חנם? שלא נותן לאדונו כלום...

אשר לו יעדה והפדה • האם אמה עבריה שאינה מיועדת

צריכה גט?

(שמות כא, ח) אם דעה בעיני אדניה אשר (לא) לו יעדה והפדה לעם נכרי לא ימשל למכרה בבגדו בה:

האם הפסוק מדבר לאחר יעוד או קודם (הקרי או הכתיב)? ומהו לשון "בבגדו בה" האם בגידה או לבוש?

אין לא אשפחת חינא קדם רבונאה דזמין יתה ויפרוק יתה אבוהא לגבר אוחרן לית ליה רשו לזבונה חלף דמני מרה רשותיה עלה:

דשמטתא.

4. אולם עיין במגיד מישרים לבית יוסף שתמה הכיצד מבואר בש"ס שעבד יוצא בשנה השביעית הלא אין זה שנת השמיטה? ומקושייתו נראה שמן הראוי היה שהעבד יצא רק בשמיטה, אולם עיי"ש מה שמתרץ, וביאור תירוצו עיין במשאת המלך על התורה כאן.

5. על קושיא זו עמד השפתי צדיק.

[אם לא מצאה חן לפני אדוניה שייעד אותה, ויפדה אותה אביה, לאדם אחר אין לו רשות למוכרה תחת שבגדי אדוניה ורשותו עליה].

בתרגום זה ישנם כמה חידושים שנראים כסותרים זה את זה, א. מחד ת"י מתרגם כפי הקריא אשר לו יעדה - אם לא מצאה חן בעיני אדוניה **דזמין יתה** - שייעד אותה. ואם כן מדובר באמה שכבר התקדשה, וקשה אם כן המשך הפסוק 'והפדה' שיוצאת ע"י גרעון כסף, והרי לאחר ייעוד היא כאשתו שיוצאת בגט בלבד?

ב. את המשך הפסוק "לעם נכרי לא יוכל למכרה בבגדו בה" מתרגם יונתן שהאב הפודה לא יוכל למוכרה לאיש אחר (לצורך יעוד) 'תחת שבגדי אדוניה ורשותו עליה', כלומר 'בבגדו בה' - מלשון בגד. וקשה והלא אחרי שפדה אותה אינה תחת רשות האדון ומדוע שלא יוכל למכרה? ובפרט שבע"כ היה כאן גט היות ומדובר במיועדת?

ג. בפסוק יא נאמר "ואם שלוש אלה לא יעשה לה ויצאה חנם אין כסף" ומתרגם יונתן ואם לא ייעד אותה לו או לבנו ואינו מסייע בפדיונה, ויצאה חנם אין כסף, חנם מהכסף אך צריכה גט פטורין. וקשה טובא הלא כאן מדבר הפסוק כשלא מייעד אותה לו או לבנו, ומדוע אם כן צריכה גט?

ג' קושיות אלו ניתן ליישב באופנים שונים שאינם עולים בקנה אחד. וצ"ע⁶.

6. אולם אם נאמר שהפסוק נדרש לשני פנים: הקרי לסיפא, והכתיב לרישא, כלומר שתחילת הפסוק מדובר באופן שייעד אותה ועל זה נאמר שבאופן זה לא יוכל למוכרה לשפחות אחר אישות היות והיא היתה תחת רשות האדון וכדברי ר"א בגמ' בקדושין, (ולא שכעת היא תחת חסותו). וכמובן שצריכה גט אך אין זה ענינו של הפסוק. והכתיב - באופן שלא ייעד אותה בא לומר שיש מצוה לסייע בגרעונה ולצאת. ומה שעדיין צריכה גט כמבואר בת"י להלן הוא מדין גט פטורין של עבד שיתכן ושיטת ת"י שעבד נזקק לטטר שחרור, וצ"ע אם אפשר להעמיס זאת בכוננת היונתן.

מעם מזבחי תקחנו למות • האם מפסיקים את הכהן באמצע עבודתו?

(שמות כא, יד) וְכִי יִזְד אִישׁ עַל דַּעְהוּ לְהַרְגוּ בְּעַדְמָה מִעַם מִזְבְּחֵי תִקְחֶנּוּ לְמוֹת:

מה הכוונה מעם מזבחי תקחנו למות?

רש"י מפרש שאפ' אם הוא כהן ורוצה לעבוד עבודה, לוקחים אותו ולא מניחים אותו לעבוד. ומשמע שאם הוא באמצע עבודה ממש מניחים לו לסיים את עבודתו. וכך דרש ר"ע בגמ' ביומא (פה). מעם מזבחי ולא מעל מזבחי - באמצע עבודה.

ת"י סבור אחרת:

וְאָרוֹם יִרְשַׁע גָּבַר עַל חֲבֵרִיהָ לְמִקְטָלֶיהָ בְּנִכְלֹו אֲפִילוּ פְהָנָא הוּא
וּמִשְׁמִישׁ עַל גְּבִי מְדָבְחֵי מִתְמָן תִּסְבּוּנִיָּה וְתִקְטָלִינִיָּה בְּסִיפָא:

[וכי ירשיע אדם על חברו להורגו בערמומיות אפילו אם הוא כהן ומשמש על גבי
המזבח משם תיקחהו ותהרגהו בחרב].

ומבואר כאן שלוקחים אותו למות אפ' באמצע עבודתו, ודלא כדברי הגמ' הנ"ל. וכ"ה בתרגום ירושלמי כאן אלא שהוסיף שאפ' אם הוא כהן גדול ומשמש ע"ג המזבח לוקחים אותו למות.

וביאור הדברים עפ"י מה שנאמר בזהר (פנחס ריד). שכל כהן שהרג את הנפש פסול לעולם לעבודה כי ירד מדרגתו, וא"כ ודאי שמפסיקים באמצע עבודתו, כי הוא פסול.

וכדברי ת"י נמצא במכילתא:

מגיד שמבטלים העבודה מידו ויוצא ליהרג. (מכילתא דנזיקין ד)

יבוא דבר שניהם • האם הכוונה לשומר והמפקיד או לשני דיני תורה?

(שמות כב, ח) על כל דבר פשע על שזר על חמור על שיה על שלמה על כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה עד האלהים יבא דבר שניהם אשר ידשיען אלהים ישלם שנים לדעהו:

מהו יבוא דבר שניהם?

ברש"י פירש עפ"י הגמ' ב"ק (קו:) שהפסוק מדבר בשומר שטוען נגנבה ונשבע על כך ולבסוף התברר שהוא עצמו גנבה, שחייב לשלם לבעה"ב כפל. ולפ"ז יבוא דבר שניהם הכוונה לשומר ולבעלים שבאים לבי"ד.

ת"י מפרש באופן שונה לחלוטין:

על כל מדעם דאתביר בכוסיא על תזר על חמור על אימר על פסוי על כל אבידתא יומי פד יימר ארום הוא דין וכד משתפקא גניבותא פתר כן ביד גנבא קדם דיניא יזעיל דין תרווייהו דין מריה דביתא ודין גנבא ולמאן דמחייבין דיניא ישלם גנבא על חד תרין לחבריה:

[על כל דבר שנשבר בפשיעה, על שזר על חמור על שיה על כסות על כל אבידה ישבע כאשר יאמר כי הוא זה, וכאשר ימצא הגניבה אחר כן ביד הגנב לפני הדיינים יבוא דין שניהם דין בעל הבית ודין הגנב ולמי שחייבו הדיינים ישלם הגנב על אחד שנים לחברו].

כלומר שהפסוק מדבר בשומר שטוען נגנבה ואכן כך היה והוא התחייב בשבועה והוא לא רצה להישבע אלא שילם מכספו, ולבסוף נמצא הגנב וכעת לא יודעים למי מגיע הכפל לבעלים או לשומר ששילם מכספו, וע"ז אומרת התורה יבוא דבר שניהם שני דיני תורה שונים, אחד דין השומר האם צריך לשלם לבעלים. והשני דין הגנב לאחר שנתפס למי משלם את הכפל.

והתורה מכריעה שאם השומר שילם את הקרן הרי שהכפל קנוי לו והוא מקבלו ואם נשבע ולא שילם הרי שהכפל שייך לבעל הבית.

והנה עצם הדין שמובא בת"י הוא משנה ערוכה בריש המפקיד בב"מ "למי משלם למי שהפקדון אצלו". אלא שהחידוש שטמון כאן הוא שהגמ' שם דנה מדוע הכפל הולך לשומר כשהשומר שילם ומה המקור לכך, והגמ' מיישבת שיש כאן אומדנה שהבעלים מקנה לשומר את הכפל, ולת"י אין זה מטעם אומדנה אלא פסוק מפורש בתורה⁸.

זובח לאלוהים יחרם • מתי מתלווה לעונש מיתה גם החרמת הרכוש?

(שמות כב, יט) זֹבַח לְאֱלֹהִים יַחְרֵם בְּלֹתֵי לוֹי לְבָדוֹ:

מהו לשון יחרם? ועל מי מדבר הפסוק?

ברש"י מפרש שהפסוק מדבר בישראל הזובח לע"ז, ויחרם פירושו יומת, והטעם שהתורה חזרה על דין זה שכבר מפורש במק"א, הוא כדי להורות שעונש זה קיים רק בעבודות כדוגמת זביחה הנעשית בפנים להוציא עבודות כדוגמת מכבד ומרבץ שהעובדם אינו חייב מיתה.

בת"י מפרש באופ"א:

כָּל מֵאֵן דְּדַבַּח לְטַעֲנוֹת עֲמֻמָּיָא יִתְקַטֵּל בְּסִיפָא וְנַכְסוּי יִתְגַּמְרוּן בְּגִין כֵּן
לֹא תִהְיוּן פְּלִחִין אֱלֹהִין לְשִׂמְא דִּי בְּלַחְדוּי:

[כל מי שזובח לעבודת העמים ימות בסייף, ונכסיו יוחרמו, בגלל כן לא תהיו עובדים אלא לשם ה' בלבד].

ממה שפרט ת"י שאופן מיתתו של העובד ע"ז המדובר בפסוק זה הוא בסייף מוכח שפסוק

8. עיין בירושלמי בריש המפקיד שאף שם לומדים האמוראים מפסוקים את הדין שהכפל לשומר, אך לא מפסוק זה.

זה לא דיבר בסתם עובד עבודת כוכבים שהרי דינו של העובד ע"ז בסקילה ולא בסייף. ולכן יש שהבינו שת"י פירש פסוק זה על עיר הנדחת שם מצאנו שעובדי ע"ז דינם בסייף ואף נכסיהם מוחרמים כמו שהוסיף כאן ת"י. (אהבת יונתן)

ויש שהבינו שת"י סבור כדעת האבן עזרא (כאן) שהיות וישראל כבר הוזהרו מע"ז בעשרת הדברות מסתבר שהפסוק הזה מדבר על גוי העובד עבודה זרה שמיתתו בסייף ולא בסקילה כישראל⁹, וחידיש יונתן שבגוי יש דין כמו עיר הנדחת שגם ממונו מוחרם¹⁰. [כלי חמדה]

חמור שנאך • באיזה שונא מדובר?

(שמות כג, ה) כִּי תִרְאֶה חָמוֹר שֵׁנְאָךְ רֹבֵץ תַּחַת מִשְׁאֹו וְחִדַּלְתָּ מֵעֹזֹב לוֹ עֹזֹב תִּעְזֹב עִמּוֹ:

באיזה שונא מדבר הפסוק האם בסתם שונא? או באדם שמצוה לשנאתו?

בגמ' במסכת פסחים (ק"ג): נאמר שמדובר ששונא אותו מחמת שהוא בעצמו ראה אותו עובר עבירה. והקשו התוספות שאם אכן מדובר ברשע וחוטא מדוע נצרך לעזור לו? ומה שייך כאן כפיית היצר הלא אינו שונאו מחמת איזה 'יצר'? ומתמצים שהיות והוא שונאו מחמת העבירה, וכמים הפנים אל הפנים, אף חבירו שונאו מחמת שנאתו, ועתה הוא שונאו ביתר שאת מחמת שנאה זו, וממילא שייך כאן כפיית היצר.

מאידיך בגמ' במסכת בב"מ (ל"ב): נאמר שאם נקלע אדם למצב שבו יש לפניו אוהב הזקוק לפריקה, ושונא הזקוק לטעינה. אף שפריקה קודמת לטעינה מחמת צער בע"ח, מוטל עליו לטעון לשונא כדי לכופ את יצרו. ומקשים התוס' הלא במסכת פסחים העמידו את הפסוק באדם שמצוה לשנאתו, ומה שייך כפיית היצר? ומתמצים שבבריתא כאן מדובר בשונא סתם, ולא בראהו עובר עבירה.

9. עיין ברמב"ן שחלק על האב"ע.

10. ויש להעיר על פירוש זה ממש"כ ת"י בחטא העגל (שמות לב, כז) שנראה מדבריו שמשא אמר את הפסוק הזה על הזובחים לעגל ושם מדובר בישראלים ואכן דינם היה בסייף.

ונמצא שיש כאן מחלוקת לדינא בין בעלי התוס' באדם שמצוה לשנאתו האם יש מצוה לעזור לו כדי לכוף את יצרו, ושורש הנדון לכאורה הוא בפשט הכתוב באיזה שונא מדובר¹¹.

ת"י נוקט עמדה בתרגומו כאן:

אין תַּחְמִי חֲמָרָא דְסַנְאָךְ דְאַנְתָּ סְנִי לִיהַ עַל חוֹכְתָא דְאַנְתָּ יָדַע בִּיהַ
בְּלַחֲוֹדָךְ רְבִיעַ תַּחֲוֹת טוֹנִיָּה וְתַמְנוּעַ לְנַפְשָךְ מְלַמְקְרוֹב לִיהַ מְשֻׁבֹק
תַּשְׁבּוֹק בְּהֵיִא שְׁעָתָא ית סָנָא דְבְּלַבְדָּךְ עֲלוּי וְתַפְרוֹק וְתַטְעוֹן עֲמִיָּה:

[אם תראה חמורו של שונאך, שאתה שונא לו על חטא שאתה ידעת בו בלבדך.
רובץ תחת משאו ותמנע עצמך מלהתקרב אליו, עזב תעזב באותה שעה את
השנאה שבלבך עליו ותפרוק ותטעון עמו].

מת"י מתבאר שהפסוק מדבר בדיוק באופן שהעמידה הגמ' בפסחים באדם שמצוה לשנאתו, והתורה מצוה לעזב את השנאה ולסייע לו כדי לכוף את יצרו.

יתכן שת"י בא לאפוקי מתרגום אונקלוס שתירגם כאן "חמרא דסנאך" סתם, ולא תירגם בשונא שמצוה לשנאותו.¹²

דבר נוסף מתבאר בת"י שפסוק זה מדבר בין פריקה בין בטעינה ולא כמו שאמרו בגמ' ב"מ (לב.) שפסוק זה מדבר בפריקה בלבד. וכך אמרו במכילתא:

*עזוב תעזוב עמו - מכאן היה רבי ישמעאל אומר כשם שפריקה מן
התורה כך טעינה מן התורה". (מכילתא כאן אות רח)*

11. במחלוקת זו נחלקו אף הפוסקים ברמב"ם (בהלכות רוצח יג, יד) כ' כדברי התוס' בפסחים שהמצוה לעזור היא אף באחד שמצוה לשנאתו. ואילו הרמ"א (חו"מ ערב, י) כ' "ודוקא בשונא בעלמא דלא עבד איסורא, אבל אם עבד איסורא ושונאו משום שעבר עבירה, אין צריך לטעון עמו כדי לכוף את יצרו, דהא יפה עשה ששונאו" עכ"ל.
12. עיין בספר שפע חיים שיעורי חומש רש"י לאדמו"ר מצאנז זצ"ל עמוד רג שכך תלה את מחלוקת התרגומים.

כי לא אצדיק רשע • האם יתכן שאדם רשע יצא זכאי בבי"ד?

(שמות כג, ז) מְדַבֵּר שֶׁקֶר תִּרְחַק וְנָקִי וְצַדִּיק אֶל תִּהְרֹג פִּי לֹא אֲצַדִּיק רָשָׁע:

מהו כי לא אצדיק רשע?

רש"י מפרש שאף אם מבית דין יצא זכאי, מ"מ לא יצא זכאי מדינו של ה', והרבה שלוחים יש למקום להמיתו במיתה שנתחייב בה.

ת"י מפרש בדיוק להפך:

מִפְתָּגִם שִׁיקְרָא הוּי רְחִיק וְדִי נֶפֶק זַכָּאי מִבֵּי דִינָךְ וְאַשְׁכַּחוּ לִיָּה חוֹבְתִיָּה
וְדִי נֶפֶק חַיִּיב וְאַשְׁכַּחוּ לִיָּה זָכוּ לָא תִקְטִיל אַרוּם לָא הוּינָא מְזַפִּי לִיָּה אִין
הוּא חַיִּיבָא:

[מדבר שקר תרחק, ואת מי שיצא זכאי מבית דיןך ואח"כ מצאו לו חובה, ומי שיצא חייב ואח"כ מצאו לו זכות לא תהרוג כי לא הייתי מזכה אותו אם הוא חייב].

כלומר מת"י עולה שאם ההשגחה העליונה סיבבה שאדם יצא זכאי מבי"ד אף שלאחר שיצא מצאו סיבה להפוך את דינו ולחייבו, אין מחייבים אותו מכיון שאם כך סיבבה ההשגחה העליונה אות הוא שהוא זכאי בדין למעלה. וכן אם יצא חייב ואח"כ נמצא לו זכות מציאת הזכות היא מכח ההשגחה העליונה שרוצה לזכותו היות ויצא זכאי בדין של מעלה.

והנפק"מ העצומה בין רש"י לת"י היא בשאלה שבה פתחנו, האם יתכן שאדם שהוא רשע יצא זכאי מבי"ד, שלרש"י נראה שמציאות זו תתכן, ואילו לת"י אין אפשרות כזו.

והשביעית תשמטנה ונטשתה • האם יש מצוה להפקיר את הפירות בשביעית?

**(שמות כג, יא) וְהִשְׁבִּיעַת תְּשִׁמְטֶנָּה וְנִטְשֶׁתָּה וְאָכְלוּ
אֲבֵינֵי עַמְּךָ וְיִתְּרֵם תֹּאכְלוּ חֵיטְ הַשְּׂדֵה כֵּן תַעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ
לְזֵיתְךָ:**

מהו ונטשתה? האם זה מצוה או מציאות?

מצוות 'ונטשתה' נמנתה במוני המצוות כמצוות עשה, וידועה מחלוקת המבי"ט והב"י האם נצטוו להפקיר את הפירות הגדלים בשביעית, או שהם מופקרים מאליהם היות והשביעית היא אפקעתא דמלכא, ומצוות ונטשתה היא לקיים את ההפקר ולא לעשות פעולות הפוכות. ראה במנחת חינוך על פסוק זה שמביא את המחלוקת.

ת"י נוקט כשיטת הב"י שיש מצוה להפקיר את הפירות:

**וְשִׁבְעִיתָא תְשִׁמְטִינָא מְפִילְחָנָא וְתַפְקֵר פִּירְהָא וְיִכְלוּן מְסַכְיֵי עַמָּא
וְשִׁירְהוּן תִּיכוּל חֵיטְ פְּרָא פְּדִין תַעֲבִיד לְכַרְמְךָ לְזֵיתְךָ:
[והשביעית תשמטנה מעבודה, ותפקר פירות ויאכלו מסכני העם והנותר תאכל
חית השדה כן תעשה לכרמך לזיתך].**

היות והפסוק מדבר בלשון ציווי ולא סיפור דברים שכך יארע בשמיטה, מבואר בת"י שהתורה מצווה לאדם להפקיר את פירותיו. וכ"כ הרמב"ם:

*"הוא שצונו להפקיר כל מה שתצמיח הארץ בשנת השמיטה והתיר
צמחי אדמתנו כולם לכל אדם, והוא אמרו ית' והשביעית תשמטנה
ונטשתה". (שמיטה ויובל פ"ד הכ"ד)*

ראשית ביכורי אדמתך ... לא תבשל גדי • ביאור הסמיכות בין בכורים לבשר וחלב בפסוק אחד?

(שמות כג, יט) **רֵאשִׁית בִּיכֹרֵי אֲדָמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְיָ
אֶלֶהֶיךָ לֹא תִבְשֵׁל גְּדֵי בַחֲלָב אִמּוֹ:**

מה השייכות בין ביכורים לאיסור אכילת בשר וחלב?

עיין באו"ח שהביא בזה ב' פירושים א. ע"ד הפשט, שהסמיכות היא משום שביכורים ובשר וחלב שניהם איסורי הנאה, וכמ"ד שבשר וחלב אסור אף בהנאה. ב. פשט נוסף ע"ד הרמז, עיי"ש. ובחזקוני ביאר באופן נוסף שמכיון שברגל אוכלים הרבה בהמות לפיכך הזהיר בפרשת הרגלים שלא לבשל או לאכול גדי בחלב אמו.

ת"י מבאר זאת באופן נפלא:

שִׁירוֹי בִּיכֹרֵי פִּירֵי אֶרֶץ תִּתִּי לְבֵית מִקְדָּשְׁךָ דַּיִי אֶלֶהֶךָ עַמִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל
לֵית אַתּוֹן רְשָׁאִין לָא לְמִבְשָׁלָא וְלָא לְמִיכּוּל בְּשָׂר וְחֲלָב מְעַרְבִין פְּחָדָא
דְלָא יִתְקַף רוּגְזֵי וְאִיבָשִׁיל עֵיבֹרֵיכוֹן דְגִנְנָא וְקִשָׁא תְרִיהוֹן פְּחָדָא:

[ראשית ביכורי אדמתך תביא לבית מקדש ה' אלוֹקִיךָ. עמי בית ישראל אין אתם רשאים לא לבשל, ולא לאכול בשר וחלב מעורבים יחד, שלא אכעס ואבשל תבואתכם דגן והקש שניהם כאחד].

כלומר אין שום שייכות בין שני הדינים עצמם, השייכות היא בתוצאה שיכולה להיגרם מעירוב של בשר וחלב, והיא פגיעה בתבואת הארץ באופן של מידה כנגד מידה עירוב הדגן והקש יחדיו¹³ שמשמעותה יבוש ואיבוד התבואה. לכך נאמרה מצוות ביכורים העוסקת בתבואה בסמיכות למצוות בשר וחלב כדי להורות לנו אזהרה זו.

13. עיין בכלי יקר על פסוק זה שמבאר את יסוד האיסור של בשר וחלב והטעם שהתורה נקטה דוקא את הדוגמא של גדי בחלב אמו. משום שייסוד האיסור הוא מענין איסור כלאים וערבוב הכוחות, והיות ודם נעקר ונעשה חלב נמצא שהדם שממנו נוצר הגדי, ממנו נוצר אף החלב, ואין ראוי לשוב ולערב ב' כוחות נפרדים שבאו מכוח אחד. ולפ"ז ע"ד ערבוב התבואה והקש הוא מדה כנגד מדה אף בבחינה זו ששניהם כוחות שונים שבאו מנקודה אחת.

כעין זה מצאנו במדרש שביאר את סמיכות הפסוק בחומש דברים (יד, כא) "לא תבשל גדי בחלב אמו", לפסוק שלאחריו (שם, כב) "עשר תעשר את כל תבואת זרעך":

לְעֵינֵינוּ מֵעֵשֶׂר, דְּכִתִּיב לְמַעַלָּה, לֹא תֹאכְלוּ כֹל גְּבֻלָּהּ וְגו'. וְכִתִּיב בְּתַרְיָה, עֵשֶׂר תִּעְשֶׂר. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֶל תִּגְרַמוּ לִי לְבִשְׁל גְּדִיִּים בְּחֵלֶב אֲמוֹתֵיהֶן עַד נִשְׁהוּ בְּמַעֲי אֲמוֹתֵיהֶן. שְׂאֵם אֵין אֲתָם מוֹצִיאִין מֵעֵשֶׂר וְחִיכָם כְּרֹאזֵי, רוּחַ אַחַת שֶׁל קָדִים אָנִי מוֹצִיא וּמְשַׁדְּפָתָן כְּמָה דְּאֵת אָמַר: וְשִׁדְּפָה לְפָנֵי קָמָה. (תנחומא דברים ראה יז)

ורבה עליך חית השדה • מדוע נבחרה דוקא דרך זו לסלק

את חית השדה?

(שמות כג, כט) **לֹא אֲגַרְשְׁנוּ מִפְּנֵיךָ בְּשָׁנָה אַחַת פֶּן תִּהְיֶה הָאָרֶץ שְׂמֹמָה וְרַבָּה עָלֶיךָ חַיֵּי הַשָּׂדֶה:**

מדוע לא עשה ה' נס שלא תרבה חית השדה?

לֹא אֵיתְרִיכִינוּן מִן קַדְמָךָ בְּשָׂתָא חֲדָא דְלָמָא תְּהִי אֲרַעָא צְדָיָא וְיִסְגִּין עֲלֶיךָ חַיֵּי חַיֵּי בְּרָא פֶד יִיתוּן לְמִיכּוּל פִּיגְרִיהוֹן וְיִנְזָקוּן בְּךָ:

[לא אגרשנו מלפניך בשנה אחת אולי תהיה הארץ שוממת וירבו עליך חיות השדה כאשר יבאו לאכול פגריהם ויזיקו בך].

מבואר בת"י שיש צורך וסיבה לביאת החיות כדי לפנות את פגרי הגויים מארץ ישראל, וכדי שלא ייוצר מצב של יותר מידי חיות, לכן יותיר ה' חלק מהגוים עד אשר יורישנו את הארץ.

ואנשי קדש תהיון לי • יש מצות עשה לאכול חולין בטהרה?

**(שמות כב, ל) וְאֲנָשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי וּבֶשֶׂר בְּשֻׂדָּה טְרֵפָה
לֹא תֹאכְלוּ לְכָלֵב תִּשְׁלַכּוּן אֹתוֹ:**

מהו אנשי קודש?

רש"י הביא דברי המכילתא אם אתם קדושים ופרושים משקוצי נבלות וטרפות אתם שלי, ואם לאו אין אתם שלי.¹⁴ לת"י הוקשה כנראה הצורך להזהיר על נבלות וטרפות שכבר מזהירה עליהם התורה בסוף הפסוק: 'ובשר בשדה טרפה לא תאכלו', ולכן פירש באופ"א:

וְאֲנָשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי וּבֶשֶׂר בְּשֻׂדָּה טְרֵפָה
לֹא תֹאכְלוּ לְכָלֵב תִּשְׁלַכּוּן אֹתוֹ:
[ואנשים קדושים אוכלים חולין בטהרה תהיו לפני. אולם בשר תלוש מן בהמה
חיה לא תאכלו לכלב תשליכו אותו בשכרו].

מת"י מתבאר חידוש מופלג שפסוק זה בא לצוות על אכילת חולין בטהרה. מושג זה של אכילת חולין בטהרה ידוע מהמשנה כמנהג חסידות והנוהגים כן מכונים 'חברים' ו'פרושים' ויש להם הלכות מיוחדות היוצאות ממנהג זה כגון ההרחקות מעם הארץ ועוד, בת"י מתבאר שזו מצות עשה ככל המצוות.

יש שהביאו סמך לדבר מהתנא דבי אליהו שהביא לימוד דומה מפסוק דומה:

והתקדישתם והייתם קדושים - מכאן היה רבן גמליאל אוכל חולין
בטהרה.¹⁵ (תנ"א ח"א פט"ו)¹⁶

14. ע"ד זו פירשו גם האב"ע והרמב"ן. ולדבריהם אין כאן שייכות לפסוקים הקודמים העוסקים במתנת הבכורות, עיין בספורנו שביאר את הפסוק עפ"י הסמיכות.

15. יל"ע אם יש בכך סמך הלא שם הוא ציווי כללי על קדושה ולמד מכך ר"ג שיש מצוה להתקדש, ושונה מפסוק דידין שת"י מפרשו כמ"ע מפורטת על אכילת חולין בטהרה וצ"ע.

16. עיין בתוס' בחולין ב: ד"ה טמא שכתבו 'כדדרשינן והקדשתם והייתם קדושים אזהרה לבני ישראל שיאכלו חוליהן

חידוש נוסף טמון בת"י בהמשך פסוק זה שת"י מתרגם ובשר בשדה טריפה לא תאכלו על בשר מן החי, ובגמ' בחולין (קב:) נחלקו ריו"ח ור"ל אם פסוק זה מדבר על בשר מן הטריפה בלבד, או גם על בשר מן החי. מת"י נראה שיטה שלישית שהפסוק מדבר רק על בשר מן החי.

מעשה לבנת הספיר • מהו 'מעשה' זה?

**(שמות כד, י) וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת רַגְלָיו
כַּמַּעֲשֵׂה לַבֶּנֶת הַסַּפִּיר וּכְעָצֶם הַשָּׁמַיִם לְטָהָר:**

מהו מעשה לבנת הספיר?

ברש"י כתב: "היא היתה לפניו בשעת השיעבוד לזכור צרתן של ישראל שהיו משועבדים במעשה לבנים". נראה שמעשה לבנת הספיר היה לפני ה' ונועד כביכול להזכיר לה' את צרתן של ישראל בשעת השיעבוד. מבואר אם כן מהי מטרתו אך לא נתבאר מה זה מעשה לבנת הספיר? בת"י נמצא הסבר נרחב:

וּזְקָפוּ נֶדֶב וְאַבְיָהוּא יֵת עֵינֵיהוֹן וְחֻמוֹן יֵת אֵיקָר אֱלֹהָא דִּישְׂרָאֵל וַתַּחֲת
אֶפְיוֹרִין דְּרִיגְלוֹי דְּמִיצַע תַּחֲת פּוֹרְסִיָּה הִי כְּעוֹבֵד אַבְן סַפִּירִינוֹן מִדְּפָר
שְׁעֵבוּדָא דְשַׁעְבִּידוּ מִצְרָאֵי יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּטִינָא וּבְלִבְנִין וְחוּזֵן נִשְׂאָ
בְּטִשָׁן יֵת טִינָא עִם גּוֹבְרִיהוֹן הֵת תַּמָּן רִיבָא מְפַנְקְתָא מְעַבְרָתָא וְאַפִּילַת
יֵת עוֹבְרָא וְאַיְתַּפְטִישׁ עִם טִינָא נַחַת גְּבַרְיָאֵל וְעַבְד מְנִיָּה לְבִינְתָא וְאַסְקִיָּה
לְשָׁמַי מְרוּמָא וְאַתְקַנְיָה גִילוּגְדָק תַּחֲת אֶפְיוֹרִין דְּמָרִי עֲלָמָא זִוּיָּה הִי
כְּעוֹבֵד אַבְן טָבָא וְהִי כְּתַקּוּף שְׁפָר שְׁמִיָּא כִּד הִינוּן בְּרִירִין מִן עֲנְנָא:

בטהרה. ובמסורת הש"ס שם תמה לא ידעתי מקומו עיי"ש במפרשים שהתקשו בזה ומשום מה לא ציינו לתנ"ך הנ"ל או לת"י בפסוק זה.

[והרימו נדב ואביהוא את עיניהם וראו את כבוד אלהי ישראל ותחת הדום רגליו המוצע תחת כסאו כמעשה אבן ספיר, מזכיר את השיעבוד ששיעבדו מצרים את בני ישראל בטיט ובלבנים, והיו הנשים בועטות את הטיט עם בעליהן, היתה שם נערה מפונקת מעוברת והפילה את עוברתה ונדרך עם הטיט. ירד גבריא אל ועשה ממנו לבינה והעלהו לשמי מרוב, והתקינה להדום תחת ההדום של אדון העולם. הודו כמעשה אבן טובה, וכעוצם יופי השמים כשהם טהורים מעננים].

ת"י מדייק את הלשון 'מעשה'¹⁷ לבנת הספיר שישנו איזה מעשה מאחורי לבנת הספיר ולכן מבאר שלבנת הספיר היא לבינה שנעשתה על ידי המלאך גבריא אל, מעובר¹⁸ של נערה מפונקת שנפל לטיט בעת שעסקה עם בעלה בהכנת הטיט.

מעשה מצמרר זה מובא כבר בפרקי דרבי אליעזר [בשינויים קלים] ושם מובאים פרטים נוספים:

"ר' עקיבא אומר נוגשי פרעה היו מכין לישראל לעשות תוכן לבנים בכפל, שנאמר: "ואת מתכונת לבנים אשר הם עושים תמול שלשום" והמצרים לא היו נותנים תבן לישראל, שנאמר: "תבן אין נתן לעבדיך", והיו ישראל מקוששין את הקש במדבר, והיו עומסין אותו בחמוריהם ונשיהם ובניהם ובני בניהם ובנותיהם, והקש של מדבר היה נוקב את עקיביהם והדם היה יוצא ומתבוסס בחמר. רחל בת בנו של משותלח היתה הרה ללדת, ורמסה בחומר עם בעלה ויצא הולד מתוך מעיה ונתערב בתוך החומר ועלתה צעקתה לפני כסא הכבוד, ובאותה הלילה ירד מיכאל המלאך והעלהו לפני כסא הכבוד, ואותו הלילה ירד הקב"ה והכה בכורי מצרים, שנאמר "וזהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור". (פדר"א פמ"ח)

17. עיין בינחנו על פסוק זה שכך מבאר.

18. ראה בחזקוני כאן שהביא פירוש זה שהלבנה נעשתה משפיר היולדת.

ואל אצילי בני ישראל • מהו הפירוש אצילי? והאם אכן אכלו ושתו?

(שמות כד, יא) וְאֶל אֲצִילֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יְדֹוּ וַיַּחְזֹוּ אֶת הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ:

מהו לשון אצילי בני ישראל? ומה הפירוש ויאכלו וישתו?

ברש"י כתב שאצילי הם נדב ואביהוא והזקנים, ולא פירש מדוע נקראו בלשון זו. ויתכן שכוונתו כמו שכתב הרמב"ן "וקראם כן כי נאצל עליהם רוח אלהים". ובענין האכילה והשתיה הביא רש"י את התנחומא "היו מסתכלין בו בלב גס מתוך אכילה ושתיה" ואונקלוס לא פירש כן. וברמב"ן פירש שהאכילה היתה אכילת השלמים והשתיה היתה מדין שמחת יו"ט, עיי"ש.

בת"י מפרש כמו אונקלוס עם תוספת פירוש ללשון אצילי:

וְלִנְתַּנְדָּב וְאֶבְיָהוּא עוֹלְמָיָא שְׁפִירָיָא לָא שָׁדַר מִחֲתִיָּה בְּהוּא שְׁעָתָא
בְּרַם אֶתְנַטְרָא לְהוֹן לְיוֹם תְּמִינָא לְאִשְׁלֻמוּתָא לְאַסְעָרָא עֲלִיהוֹן וְחֻמוֹן
יֵת אִיקָר שְׁכִינְתָא דִּי וְהוֹן חֲדָן בְּקוֹרְבְּנֵיהוֹן דְּאֶתְקַבְּלוּ בְּרַעְוָא הִי
כְּאֶבְלִין וְהִי כְּשִׁתְּיִין:

[ואל נדב ואביהוא נערים נאים, לא שלח מכתו, באותה שעה, אולם נשמרה להם ליום השמיני למילואים לפקוד עליהם. וראו את כבוד שכינת ה' והיו שמחים בקרבנם שהתקבל ברצון כאילו אוכלים וכאילו שותים].

מבואר בדבריו שהלשון אצילי משמעותו נערים נאים והפסוק לא מדבר על זקני ישראל כרש"י, (כבר בפסוק הקודם מבואר בת"י שהובא לעיל שרק נדב ואביהוא הסתכלו) וענין האכילה והשתיה אינו כפשוטו אלא כמשל לשמחה על קבלת הקרבן ברצון.

ויהי משה ארבעים יום וארבעים לילה • מה עשה

משה במשך ארבעים יום אלו?

(שמות כד, יח) וַיָּבֵא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעֵנָן וַיַּעַל אֶל הַהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בְּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה:

מה עשה משה במשך ארבעים יום אלו?

גם בחומש דברים לא נתפרש בתורה מעשהו של משה ורק נאמר שמשה אמר "לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי" ובסוף הארבעים יום קיבל את שני לוחות הברית. בת"י מפורש הדבר:

וַעֲלֵא מֹשֶׁה בְּגוֹ עֵנָא וּסְלִיק לְטוֹוֹרָא וְהָוָה מֹשֶׁה בְּטוֹוֹרָא אֵלָיִף פְּתַגְמֵי אוֹרֵייתָא מִן פּוּם קוֹדֶשׁא יְהִי נְשִׁמְיָה מְשַׁבַּח אַרְבָּעִין יְמָמִין וְאַרְבָּעִין לַיְלוֹן [ויבא משה בתוך הענן והיה משה בהר לומד דברי תורה מפה קודשו של ה' יהי שמו משובח. ארבעים יום וארבעים לילה].

ת"י כאן מביא את התשובה הנודעת שמשה למד מפּי הגבורה את התורה במשך ארבעים יום וארבעים לילה. וכך אמרו במדרש:

וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה - אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ כָּל אַרְבָּעִים יוֹם שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה לְמַעַלָּה, הָיָה לּוֹמֵד תּוֹרָה וְשׁוֹכֵחַ, אָמַר לוֹ רַבּוֹן הָעוֹלָם יֵשׁ לִי אַרְבָּעִים יוֹם, וְאֵינִי יוֹדֵעַ דָּבָר, מָה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְשַׁהֲלִים אַרְבָּעִים יוֹם נִתְּנוּ לוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת הַתּוֹרָה מִתְּנָה, שְׁנַאֲמַר: וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה. [מדרש רבה כי תשא פרשה מא]

